

Säkerställer lagen byggnaders kulturvärden vid energiåtgärder?

Seminarium den 20 sept. 2024

Anna Christiernsson

Docent och lektor i miljö rätt, Juridiska Institutionen

Rätten, hållbar energianvändning och bevarandet av kulturvärden (REKO)

Samarbete mellan rättsvetenskap och kulturvård

”Människa, Energisystem och Samhälle” (MESAM)

2019–2024

Finansieras av:

Koordineras av:

I samarbete med:

Bakgrund

- Bostäder och lokaler står för mer än en tredjedel av den totala energianvändningen i Sverige och EU
- Energiåtgärder nödvändiga för att uppnå klimat- och hållbarhetsmål
- Bevarandet av kulturvärden en förutsättning för en hållbar utveckling och erkända allmänintressen (MB och PBL)
- Energiåtgärder kan, men måste inte förvanskar byggnaders kulturvärden

Bygg- och fastighetssektorn svarade 2021 för cirka 34 procent av Sveriges totala energianvändning.

Under perioden 2008–2021 har energianvändningen ökat med 11 procent.

(Boverket, 2024)

Hållbarhetsmål

Bestämmelserna syftar till att... främja.... en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människor i dagens samhälle och för kommande generationer (1 kap. 1 § PBL)

Bestämmelserna i denna balk syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl (1 kap. 1 § 1 st. MB)

Miljöbalkens delmål (1 kap. 1 § 2 st. MB)

Miljöbalken skall tillämpas så att

1. människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter oavsett om dessa orsakas av föroreningar eller annan påverkan,
2. värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas,
3. den biologiska mångfalden bevaras,
4. mark, vatten och fysisk miljö i övrigt används så att en från ekologisk, social, kulturell och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning tryggas, och
5. återanvändning och återvinning liksom annan hushållning med material, råvaror och energi främjas så att ett kretslopp uppnås.

Kulturvärden - allmänintresse

Planläggning enligt denna lag ska med hänsyn till natur- och kulturvärden, miljö- och klimataspekter samt mellankommunala och regionala förhållanden främja

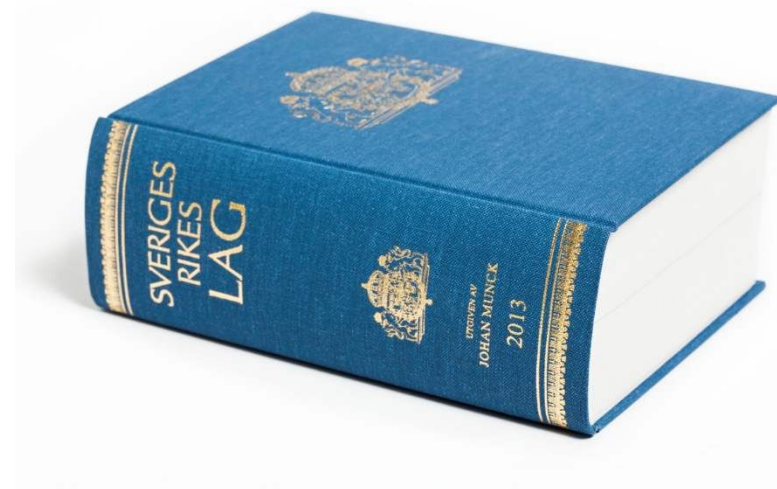
1. en ändamålsenlig struktur och en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse, grönområden och kommunikationsleder,
2. en från social synpunkt god livsmiljö som är tillgänglig och användbar för alla samhällsgrupper,
3. en långsiktigt god hushållning med mark, vatten, energi och råvaror samt goda miljöförhållanden i övrigt,

(2 kap. 3 § PBL)

Vid planläggning, i ärenden om bygglov och vid åtgärder avseende byggnader som inte kräver lov.. ska bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan (2 kap. 6 § p 1 PBL)

Lagstiftning som analysobjekt

- Undersökt om lagstiftningen främjar båda hållbarhetsmålen
 - Normerna + rättstillämpningen
- Identifierat brister i dagens lagstiftning och möjliga åtgärder
- Med utgångspunkt i:
 - miljörättslig teori
 - kulturvårdens teorier
 - tekniska kunskaper om energieffektiviseringar av byggnader

Fallstudier

- Solceller
- Fönster
- Energisystem och ventilationssystem

Funktioner

- Fysisk planering
- Förprovning
 - Bygglov
 - Anmälan
- Kontroll
 - Tillsyn

Bygglovsplikt (9:2 PBL)

Det krävs bygglov för

1. nybyggnad,
2. tillbyggnad, och
3. annan ändring av en byggnad än tillbyggnad, om ändringen innebär att
 - a) byggnaden helt eller delvis tas i anspråk eller inreds för ett väsentligen annat ändamål än det som byggnaden senast har använts för eller enligt senast beviljade bygglov har anpassats till utan att den avsedda användningen kommit till stånd,
 - b) det i byggnaden inreds någon ytterligare bostad eller någon ytterligare lokal för handel, hantverk eller industri, eller
 - c) byggnaden byter färg, fasadbeklädnad eller taktäckningsmaterial eller byggnadens yttre utseende avsevärt påverkas på annat sätt

Första stycket 3 c gäller bara om byggnaden ligger i ett område som omfattas av en detaljplan.

Förvanskningförbudet (8:13 PBL)

En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

Första stycket ska tillämpas också på

1. anläggningar som är bygglovspliktiga enligt föreskrifter som har meddelats med stöd av 16 kap. 7 §,
2. tomter i de avseenden som omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan eller i områdesbestämmelser,
3. allmänna platser, och
4. bebyggelseområden.

Varsamhetskravet (8:17 PBL)

Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Resultat

- Kulturvärden och miljöorganisationers klagorätt. *Nordisk Miljörättslig Tidskrift* (NMT) 2022:2.
- Juridiken och praktiken: Energifrågor och hantering av kulturvärden i planering och byggprocesser. *Bebyggelsehistorisk tidskrift*. 2022.
- Legal Aspects on Cultural Values and Energy Efficiency in the Built Environment—A Sustainable Balance of Public Interests? *Heritage* 4. 2021.
- Energy efficiency, cultural heritage values and the law conflicts and potential solutions. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Sciences*, 863:012026. 2021.
- Skyddet av kulturvärden i omställningen till ett koldioxidneutralt samhälle. En studie av det rättsliga skyddet av kulturvärden mot installation av solceller i plan- och bygglagen respektive kulturmiljölagen. *NMT* 2020:2.
- Tre vägar framåt för hållbara energiåtgärder på byggnader, i Fem perspektiv på stadens omställning. Energimyndigheten. 2024.
- Kulturmiljöorganisationer – med rätt att klaga. *Byggnadskultur* 3. Svenska Byggnadsvårdsföreningen. 2023.
- Skydd av kulturvärden vid fönsterbyte: en kommentar till MÖD 2019:25 - Analys. *JP miljönet*. 2020.
- Energipolitik, bebyggelse och kulturvärden i 1900-talets offentliga utredningar. Forskningsrapport. 2021.
- Byte av värmesystem i kulturhistoriskt värdefulla byggnader- Intressekonflikter mellan energieffektivisering och kulturhistoriskt bevarande? Forskningsrapport. 2021.
- Fönster öppnar upp för hållbarhetsmål i konflikt? Fönster, energieffektivisering och bevarande av kulturvärden i plan- och bygglagen. Forskningsrapport. 2021.
- Den utvidgade tolkningen av Århuskonventionen – en seger för kulturmiljön, och i så fall, till vilket pris? Forskningsrapport. 2021.

Hemsida

<https://mesam.se/projekt/ratten-hallbar-energianvandning-och-bevarandet-av-kulturvarden/>

MESAM-Våra projekt-Bebyggelsen/Till projekten – Rätten, hållbar energianvändning och bevarandet av kulturvärden

